

היום נלמד בעזרת ה':

בבא בתרא דף קסד

גופא אמר רב שטר הבא הוא ועדיו על המחק כשר וכו': הגמרא חוזרת לדברי רב שאמר - שטר שהנוסח שלו וחתימות העדים כתובים על קלף מחוק, כשר.

ואם תאמר וכו': ואם נשאל מדוע השטר כשר? הרי בעל השטר יכול למחוק את הנוסח של השטר ולהשאיר את החתימות ולכתוב נוסח חדש. דהיינו בשטח של 'הנוסח' הוא ימחוק פעמיים ובשטח של 'החתימות' הוא ימחוק פעם אחת. כלומר הוא כותב פעם ראשונה את כל השטר ומוחק פעם ראשונה את כל השטר, ואחר כך הוא כותב את הנוסח על המחיקה ומחתיים את העדים על המחיקה, וחוזר ומוחק את הנוסח פעם שניה וכותב אותו מחדש בזיוף. ואז לא ישימו לב שהוא מחק פעמיים את הנוסח, כי כל השטר כבר מחוק!

התשובה היא - אינו דומה נמחק פעם אחת לנמחק שתי פעמים, כי בכל מחיקה מגרדים שיכבה מהקלף. ולכן ישימו לב לשינוי בקלף בין הנוסח לחתימות, ש'בנוסח' הקלף מחוק פעמיים ו'בחתימות' הוא מחוק רק פעם אחת.

קושיא: וליחוש דלמא שדי דיותא אמקום עדים מעיקרא ומחיק ליה, דכי הדר מחיק ליה להאי הוה ליה אידי ואידי נמחק שתי פעמים: נחשוש שמא בהתחלה בעל השטר ישים דיו על מקום חתימת העדים וימחוק אותו. ולאחר מכן יכתוב את כל השטר כולל המקום של החתימות, וימחוק את הכל. ועכשיו נמצא שמקום 'הנוסח' מחוק פעם את ואילו מקום 'החתימות' מחוק פעמיים. ואז הוא יכתוב את הנוסח של השטר ויחתיים את העדים. ולאחר שהם יחתמו, הוא ימחוק את הנוסח ויכתוב נוסח חדש. ולא יהיה ניתן להבחין בזה, כי בסופו של דבר כל השטר נמחק פעמיים. [והעדים לא יכולים להבחין שבמקום שהם חותמים השטר נמחק רק פעם אחת ובמקום שכתוב בו הנוסח הוא נמחק שני פעמים, כי רק בית דין יכולים להבחין בדבר (תוס')].

תירוץ: אמר אביי קסבר רב אין העדים חותמין על המחק אלא אם כן נמחק בפניהם: כשמביאים לעדים לחתום על שטר מחוק, אסור להם לחתום. אלא כאשר

רוצה בעל השטר למחוק ולכתוב על המחיקה, הוא צריך להראות להם את השטר לפני המחיקה ולמחוק אותו בפניהם ולכתוב עליו מחדש ואז הם חותמים.

קושיא: מיתבי - הוא על הנייר ועדיו על המחק כשר. וניחוש דלמא מחיק ליה וכתבי מאי דבעי והוי ליה הוא ועדיו על המחק: כתוב בברייתא שאם הנוסח כתוב על המקום בשטר שאינו מחוק (= נייר), והעדים חתומים על המקום המחוק, השטר כשר. אך קשה, מדוע לא נחשוש שבעל השטר ימחוק את הנוסח ויכתוב נוסח חדש, ועכשיו יהיה כל השטר על המחיקה. ושטר כזה שכולו על המחיקה כשר, שהרי רב הכשיר שטר שהנוסח והעדים שלו על המחיקה.

תירוץ: דכתבי הכי 'אנחנא סהדי חתמנא על מחקא ושטרא כתב על ניירא': שטר שהנוסח כתוב על הנייר והחתימות על המחיקה, העדים כותבים בו נוסח מיוחד בחתימתם - 'אנחנו העדים חתמנו על מחיקה והשטר כתוב על נייר'. וממילא בעל השטר לא יוכל למחוק את הנוסח ולזייף נוסח חדש.

קושיא: דכתבי היכא? אי מלתחת גיז ליה, אי עילאי מחיק ליה: היכן העדים כותבים זאת? אם מתחת לחתימות, עדיין יש לחשוש שבעל השטר יחתוך את השורה הזו וישאיר את החתימות בלבד! ואם הם כותבים זאת מעל החתימות, עדיין יש לחשוש שכאשר בעל השטר ימחק את הנוסח, הוא ימחק גם את השורה הזו, ולא ידעו שהיתה שם שורה כזו מעולם.

תירוץ: דכתבי בין סהדא לסהדא: העדים כותבים זאת בין חתימה אחת לחתימה השנייה, כך שלא ניתן למחוק או לחתוך את המילים הללו.

קושיא: אי הכי אימא סיפא - הוא על המחק ועדיו על הנייר פסול. אמאי פסול? הכא נמי נכתבו הכי 'אנחנא סהדי חתמנא על ניירא ושטרא על מחקא', [השתא נמי] מאי אמרת מוחק חוזר ומוחק? הא אמרת אינו דומה נמחק פעם אחת לנמחק שתי פעמים! אם כן בסיפא של הברייתא כתוב שאם הנוסח של השטר כתוב על מחיקה והעדים חתומים על מקום שאינו מחוק (= נייר), השטר פסול. מדוע? גם כאן שהעדים יכתבו בין חתימה לחתימה 'אנחנו העדים חתמנו על נייר והנוסח כתוב על מחיקה'. ואם תאמר שהוא יכול למחוק את הנוסח פעם שניה ולכתוב עליו נוסח מזויף? הרי כבר אמרנו שאינה דומה מחיקה אחת לשתי מחיקות, ואם כן אין לחשוש לכך כי ישימו לב שהנוסח כתוב על שתי מחיקות!

תירוץ: הני מילי היכא דחתימי סהדי אמחקא, היכא דלא חתימי סהדי אמחקא אלא אניירא לא ידיע: רק כאשר באותו שטר יש מקום אחד שמחוק פעם אחת ומקום אחר שמחוק פעמיים, ניתן להבחין בהבדל שכיניהם. אבל אם יש בו מקום אחד שמחוק פעמיים ומקום אחד שאינו מחוק כלל, לא ניתן להבחין במקום של המחיקה כמה פעמים מחקו אותה. ולכן מכיון שהעדים חתומים על הנייר והנוסח כתוב על המחיקה, יש לחשוש שהוא ימחוק שוב את הנוסח ויכתוב נוסח מזוייף ולא יהיה ניתן להבחין שהוא מחק שם פעמיים.

קושיא: וליתי מגילתא אחריתי ולמחוק ולידמי: מדוע לא ניתן לזהות מקום אחד של מחיקה בקלף האם הוא מחוק פעם אחת או פעמיים? שיביאו קלף אחר וימחוקו אותו פעם אחת ויכתבו עליו, וישוו אותו עם הקלף המחוק פעמיים, ויראו את ההבדל!

תירוץ: לא דמי מחקא דהא מגילתא למחקא דהא מגילתא: אינו דומה מחיקה בקלף אחד למחיקה בקלף אחר. כי יש קלף עבה ויש קלף דק. ודוקא באותו קלף ניתן לזהות השתי ממקומות של המחיקה האם אחת מחוקה פעם אחת והשניה פעמיים (כי כל מחיקה מגרדת שיכבה אחת מהקלף).

קושיא: ולקבלה לחתימות ידא דסהדי בני דינא ולמחוק ולידמי: עדיין יש פיתרון לבדוק אם הנוסח מחוק פעם אחת או פעמיים. שהבית דין יקיימו את החתימות של העדים ויאשרו אותם, ולאחר מכן ימחקו את החתימות ויכתבו על המחיקה כמה מילים. וישוו את מקום החתימות לשעבר למקום הנוסח, ויראו האם שניהם מחוקים פעם אחת או שהנוסח מחוק פעמיים!

תירוץ: אמר רב הושעיא אינו דומה נמחק בן יומו לנמחק בן שני ימים: לא ניתן להבחין באותו יום של המחיקה בהבדל, ורק לאחר שעבר יום מהמחיקה נהיות כל המחיקות דומות זו לזו (ריטב"א).

קושיא: ולישהייה: שבת דין ישאירו את השטר הזה יום אחד ולמחרת יבדקו אותו.

תירוץ: אמר רבי ירמיה חיישינן לב"ד טועין: יש לחשוש לבית דין שלא ידע את הכלל הזה שיש להשהות את השטר יום אחד, והם יבדקו באותו היום, ואז המחיקה של החתימות תיראה להם שווה למחיקה של הנוסח, והם יכשירו את השטר. ולכן גזרו ששטר כזה פסול.

למדנו במשנה - רבי חנינא בן גמליאל אומר מקושר וכו': (כלומר שטר מקושר שכתבו עדיו מתוכו כשר, לפי שאפשר לקרוע את התפירות ולפתוח את כפלי השטר ולעשותו שטר פשוט).

השיב רבי לדברי ר' חנינא בן גמליאל וכו': כלומר השיב רבי תשובה על דברי רבי חנינא בן גמליאל הנ"ל: הרי אין זמנו של שטר פשוט דומה לזמנו של שטר מקושר, שהזמן הנכתב בשטר פשוט הוא כפי השנים של המלך, דהיינו אם השטר נכתב בשנה הראשונה למלכותו של המלך, כותבים בשטר שהוא נכתב בשנה הראשונה למלך, ואם הוא נכתב בשנה השניה למלכותו של המלך, כותבים בשטר שהוא נכתב בשנה השניה למלך, אבל בשטר מקושר כותבים תמיד שנה נוספת, דהיינו שאם השטר נכתב בשנה הראשונה למלכותו של המלך כותבים בשטר שהוא נכתב בשנה השניה למלך, ואם הוא נכתב בשנה השניה למלך כותבים בשטר שהוא נכתב בשנה השלישית למלך, וזאת מפני שמנהג האומה היה לכתוב תמיד שנה נוספת כדי לכבד את המלך, ותיקנו חכמים לכתוב בשטר מקושר כמנהג האומה, ובשטר פשוט לכתוב כפי השנים שהוא מלך באמת, וזאת כדי לתת הרבה חילוקים וחומרות בשטר מקושר משום תקנת הכהנים הקפדנים שלא יוכלו לגרש את נשותיהם בקלות (כפי שהובא לעיל קס:).

ממשיך רבי ואומר:

וזימנין דיזיף מיניה זוזי במקושר: ולפעמים קורה שהוא לווה מעות מחבירו בשטר מקושר שכתוב בו שהוא לווה ממנו בשנה השניה למלך, אבל התאריך האמיתי של ההלוואה הוא בשנה הראשונה למלך, והלווה מחזיר לו את החוב בשנה הראשונה למלך (= שהיא אותה השנה הראשונה שלווה ממנו), ואומר הלווה למלווה 'תחזיר לי את השטר כיון שכבר פרעתי לך את החוב', ואומר לו המלווה 'נאכד לי השטר', ובאמת השטר לא נאכד לו, וכותב לו המלווה שוכר שבו כתוב שהוא מודה שהלווה פרע לו את החוב, ויש לחשוש שכאשר יגיע הזמן של השטר המקושר (= בשנה השניה למלך), יהפוך אותו המלווה לשטר פשוט, ויאמר המלווה ללווה 'בשנה זו שהיא השנה השניה למלך לווית ממני הלוואה זו ועליך להחזיר לי אותה, והשובר שכתבתי לך הוא על הלוואה אחרת שהיתה בשנה שעברה שהיא היתה השנה הראשונה למלך'.

ובגלל החשש הזה סובר רבי ששטר מקושר אי אפשר לעשותו פשוט.

קא סבר אין כותבין שובר: אומרת הגמ' שרבי חנינא בן גמליאל סובר שלא כותבים שובר, וממילא אין את החשש הנ"ל, ולכן לשיטתו שטר מקושר אפשר לעשותו פשוט.

שאלה: ומי בקי רבי במקושר? וכי רבי היה בקי בדיני שטר מקושר שהוא אמר 'הלא אינו דומה זמנו של זה לזמנו של זה'?

והא ההוא מקושר: והרי היה מעשה בשטר מקושר שבא לפני רבי, והיה כתוב בו 'בשנה ראשונה של מלך פלוני' ובאמת היתה זו השנה השניה של המלך, ואמר רבי שהוא שטר פסול כיון שהוא שטר מאוחר (= שהתאריך הכתוב בו מאוחר מהתאריך האמיתי), ואמר זונין (= שם חכם) לרבי שכך המנהג של האומה הזאת, שאם המלך מלך שנה אחת כותבים בשטר שהוא מלך שנתיים. נמצא שרבי לא היה בקי בדיני שטר מקושר, שהרי הוא לא ידע שבשטר מקושר מוסיפים שנה למלך.

תשובה: בתר דשמעה מזונין סברה: לאחר שהוא שמע זאת מזונין הוא ידע את דיני שטר מקושר, ואז הוא השיב על דברי רבי חנינא בן גמליאל.

*

ההוא שטרא: מעשה בשטר פשוט שהיה כתוב בו - 'בשנת פלוני ארכן, לווה פלוני מפלוני', ו'ארכן' הכוונה למלך (כפי שיבואר להלן). ונמצא שהיה כתוב בשטר שבשנת המלך פלוני לווה פלוני מפלוני, אבל לא היה כתוב בו באיזה שנה לאותו מלך, האם בשנה הראשונה או השניה או השלישית, וכעת יש ספק ממתי יכול המלווה לגבות את החוב מהלקוחות שקנו קרקעות מהלווה (= שהמלווה יכול לגבות רק את הקרקעות שמכר הלווה לאחר ההלוואה, שהם השתעבדו לחוב, אבל אינו יכול לגבות את הקרקעות שהלווה מכר לפני ההלוואה).

א"ר חנינא: צריך לבדוק באיזה שנה התחיל המלך למלוך, שבוודאי באותה השנה נכתב השטר, ולכן כינו אותו בשטר 'ארכן' (= יתבאר להלן).

קושיא: ודלמא דאריך מלכותיה? אולי 'ארכן' הכוונה שלאחר שהאריך ומלך כמה שנים אז לווה פלוני מפלוני?

תירוץ: אמר רב הושעיא כך מנהגה של אומה זו: בשנה הראשונה למלכותו קוראים לו 'ארכן', כלומר מתוקן למלכות מחדש. בשנה השניה למלכותו קוראים לו 'דיגון', שבשפה שלהם הוא שתיים. ולכן בשטר שכתוב בו 'ארכן' הכוונה שהוא לווה ממנו בשנה הראשונה למלך.

קושיא: **ודלמא עבורי עברוהו והדר אוקמוהו?** אולי העבירו אותו ממלכותו וחזרו והמליכו אותו כעבור שנה או שנתיים, ולכן קראו לו 'ארכן' (= שהמליכוהו שוב), ויתכן שהשטר נכתב לאחר שנמלך פעם שניה, וא"כ מדוע המלוה יגבה מהזמן שהוא מלך בפעם הראשונה?

תירוץ: **אמר ר' ירמיה:** למלך כזה שהמליכוהו מחדש קוראים 'ארכן דיגון', דהיינו 'ארכן' שהמליכוהו מחדש ו'דיגון' שזו מלכותו השניה.

*

ת"ר הריני נזיר (הינא): מי שאמר 'הריני נזיר' ולא פירש לכמה זמן יהיה נזיר, סומכוס אומר שאם אמר 'הריני זיר הינא' משמעותו לנזירות אחת דהיינו שלושים יום (= סתם נזירות היא שלושים יום), ואם אמר 'הריני נזיר דיגון' משמעותו לשתיים, ויהיה נזיר שישים יום (= שתי נזירויות), 'הריני נזיר טריגון' משמעותו שלוש, ויהיה נזיר תשעים יום, 'הריני נזיר טטריגון' משמעותו ארבע, ויהיה נזיר מאה ועשרים יום, 'הריני נזיר פנטיגון' משמעותו חמש, ויהיה נזיר מאה וחמישים יום. [ברייתא זו הובאה כאן אגב שהזכרנו את המילה 'דיגון' לעיל].

*

תנו רבנן, בית עגול שאין לו שום פינות, וכן בית 'דיגון' = שיש לו רק שני פינות, דהיינו שמצד אחד הוא עגול ומצד שני יש לו שתי פינות, וכן בית 'טריגון' = בית משולש שיש לו רק שלוש קירות, וכן בית 'פנטיגון' = שיש לו חמש פינות (ראה ציור ברשכ"ם), אינו מְטַמָּא בנגעים (= נגעי בתים). אבל בית 'טטריגון' = מרובע שיש לו ארבע קירות מְטַמָּא בנגעים.

מנא הני מילי: את הדין הזה שרק בית מרובע מְטַמָּא בנגעים למדנו מהברייתא - כתורה בפרשת נגעים נאמר "וְהִנֵּה הִנָּע בְּקִירוֹת הַבַּיִת", ואח"כ נאמר "וְהִנֵּה פֶּשֶׁה הִנָּע בְּקִירוֹת הַבַּיִת", ולכאורה בפסוק הראשון יכלה התורה לכתוב "קיר", והיא כתבה "קירות" ללמדנו שצריך שתי קירות, וכן בפסוק השני היא יכלה לכתוב "קיר" והיא כתבה "קירות" ללמדנו שצריך שתי קירות, נמצא שבס"ה צריך ארבע קירות כדי שהבית יטמא בנגעים.

*

הוא מקושר: מעשה בשטר מקושר שבא לפני רבי, ואמר רבי 'אין תאריך בשטר הזה', אמר לו רבי שמעון בנו - שמא הוא מוסתר בין הקשרים שלו ולכן לא רואים אותו, פתח רבי את קשריו ובאמת ראה את התאריך הכתוב בו. חזר רבי והביט ברבי שמעון בפנים זועפות, לפי שהוא חשב שהוא כתב אותו, ולדעת רבי לא עושים שטרות מקושרים לפי שטועים בצורת עשייתם. אמר לו רבי שמעון - 'לא אני כתבתי אותו, אלא רבי יהודה חייטא כתב אותו'. אמר לו רבי - 'תסתלק מהלשון הרע הזה', כלומר לא היה לך להטיל את האשמה על רבי יהודה חייטא, אלא היה עליך לומר 'לא אני כתבתי אותו'.

זימנין: פעם אחת היה רבי שמעון (בנו של רבי) יושב לפני רבי, והיה רבי מסיים את אחד מחמשה ספרים שבתהלים. אמר רבי - 'כמה מיושר כתב זה!' אמר לו רבי שמעון - 'לא אני כתבתי את ספר התהלים הזה, אלא יהודה חייטא כתב אותו', אמר לו רבי - 'תסתלק מהלשון הרע הזה'.

שאלה: בשלמא התם: אמנם במקרה הראשון מובן שרבי אמר לו כך, כיון שבאמת היה בזה לשון הרע, אבל במקרה הזה איזה לשון הרע יש כאן, והרי הוא דיבר בשבחו של יהודה חייטא?

תשובה: משום דרב דימי: כפי ששנה רב דימי אחיו של רב ספרא - לעולם לא יספר אדם בטובתו של חבירו, שמתוך שמרבים לשבחו יבואו להזכיר גם את הגנות שיש בו.

*

ועיון תפלה: שמתפלל ללא כוונה, ומזה אין אדם ניצל בכל יום, שאין שום אדם יכול לכוון בתפילתו היטב (-תוס').

לשון הרע סלקא דעתך? וכי אדם עובר בכל יום על איסור לשון הרע?

אלא אבק לשון הרע: אלא כוונת רב עמרם שאדם נכשל בכל יום באבק לשון הרע, כגון שהוא אומר 'בביתו של פלוני תמיד האש דולקת שמבשלים שם תמיד', שבעצם הדיבור אין לשון הרע אבל ניכר מקולו ותנועותיו שכוונתו לגנות אותו שהוא מרבה בסעודת חברים. ואף שדבר זה אינו גנאי כל כך, מכל מקום הוא נקרא 'אבק לשון הרע'.

רוב בגזל: רוב בני אדם חשודים על גזל בכך שהם מורים היתר לעצמם במשא ומתן לעכב לעצמם את הרווח של הזולת (-רשב"ם). שמשקרים במשא ומתן (-רבינו גרשום).